

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

(Br.) Vitt.
Do

GAMLA MINNEN

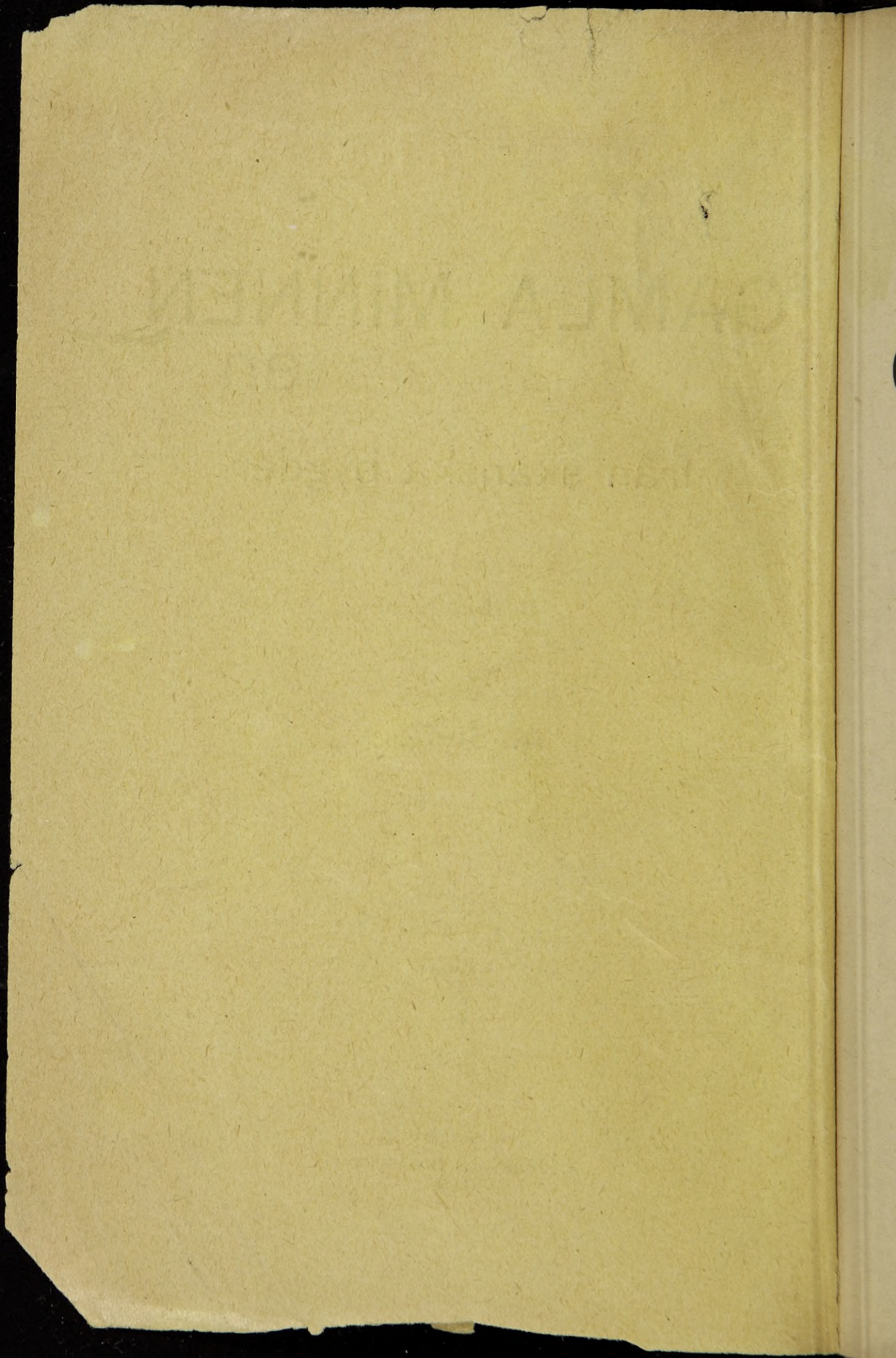
från skånska bygder.

Berättade af

A. Steijer.

Helsingborg,
N. Jönssons boktryckeri,
1890.

Gamla minnen

från forna dagar.

Berättade

af

A. Steijer.

Helsingborg 1890,
N. Jönssons boktryckeri.

Gamla minnen

från forna dagar

av

A. Steyer

Utgåfvad 1877

Tryckt hos J. W. G. Lundberg i Stockholm

His
är m
före
mycke
berätt
Det
med
högt
frukta
och
han
håle.
affäre
det s
kriste
de lä
men
Sten
så fö
sig
segla
Detta
varit
och
smu
säke
lika
på

I.

Far och son.

Historien om kapten Sten och hans sorgliga slut är mycket gammal och händelsen tilldrog sig långt före min tid, men min farfar som visste reda på mycket och som alltid var en trovärdig man, har berättat den för mig.

Det har en gång i världen funnits en sjökapten med namnet Sten och han var för sina rikedomar högt ärad i bygderna, men lika mycket var han också fruktad, ty som han varit en vild krabat i sin ungdom och på gamla dagar mycket rik, så antog man, att han hade medhåll af ingen mer eller mindre än hin håle. Allmogen trodde till och med att han haft affärer med hundturken. Ty förr i gamla tider lönade det sig att handla med hundturkarne, de ville köpa kristet kött för att blifva saliga, berättades det, och de lära hafva betalt en tunna guld för en tunna människokött. En sådan en handelsman hade kapten Sten varit i sin ungdom och därför hade han blifvit så förmögen. Han brukade fara hem och narra till sig dumma människor och så dödade han dem och seglade ut och sålde köttet till hundturkarnes land. Detta var nu somligas tro, andra menade, att han varit slafhandlare, andra åter att han varit sjöröfvare och en del trodde, att han blott varit en vanlig djerf smugglare, och detta må nu vara hvilket som helst, säkert var emellertid, att han blifvit ovanligt rik och lika säkert är nog att han förtjenat denna förmögenhet på ett äfventyrligt sätt.

Vid femtio års ålder tyckte han sig vara rik nog och fastän han var ful som stryk och svart som hin så friade han ändå till ortens vackraste och förnämsta flicka och fick ja, af fadern förstås, flickan grät och jämrade sig, ty hon hade kantänka sin hjertanskär, som alla flickor ha det. Men som det heter i visan »i sju dagar gret hon och se'n blef hon nöjd och så stod det bröllop med lekande fröjd», och fru kaptenskan fick det sannerligen icke illa, hon mådde som perla i gull hvar dag.

Högt uppe på en höjd nära sundet bygde kaptenen sig en borg i äkta riddarestil och härifrån kunde man se så långt ut öfver sundet och i vackert väder räkna dess hundradetals seglare af alla olika nationer. På borgen fans äfven en gammal kanon, med hvilken det sköts på födelsedagar och andra högtidsdagar, men allmogen hade sin tro om denna. Det berättades att kaptenen ibland så der ett par gånger om året kunde sitta och kika ut öfver sundet och när han då varseblef en särskild seglare så lossade han sjelf af kanonen skott på skott, och dessa besvarades af seglaren i sundet. Allmogen trodde att det var som han helsade på något gammalt bekant hundturkskepp eller dylikt.

Kaptenskan hade ett eget ekipage, med hvilket hon körde omkring i nejden och då och då bjöd hon gamla bekanta till sig upp på borgen och kaptenen var då sjelfva älskvärdheten och bjöd på de dyraste viner ifrån främmande land och frun hon visade dyrbarheter, så det var då rent att förgrufva sig öfver.

Men försigtig var man med att dricka af vinerna, försigtighet är alltid bra för något, ty hvem kunde veta om ej kaptenen skulle vilja återgå till gamla vanor och göra affärer med hundturkarne.

Så mycket sågo emellertid väninnorna att icke tycktes det gå någon nöd på kaptenskan fast hon hade den fulaste och svartaste man i Skåne.

Efter två års äktenskap föddes en son och då kände kaptenens glädje inga gränser. Han väntade till dess frun blef frisk igen, men då höll han också på att skjuta glädjeskott en hel förmiddag. Sonen erhöll namnet Charles, efter en god vän och gammal kamrat i England, sade kaptenen sjelf.

Lille Charles blef enda barnet och var båda föräldrarnes afgud. All ömhet slösades på honom och det bästa, som fans att köpa för penningar, skulle lille Charles ha.

Så hände följande en gång, då han var sju år gammal.

Det var sjelfva julaftons förmiddag. Det var på den tiden, då andra vintrar funnos till än nu, då de med skäl kunde kallas nordiska. Hela skånska slätten var höljd under ett famntjockt hvitt snötäcke och nordavvinden rasade med full styrka och formade väldiga drifvor af den lösa snön. Allt var insvept i hvitt och trädens grenar hängde nedtyngda af de hvita massorna och snön täckte taken i stad och bygd och den fyllde kärr och moras och den jemnade ut vägar och stigar. Från himmelen föll snö i väldiga massor och man såg knappast längre än man var. Det var icke godt att färdas ute i dessa dagar, då föret var svårt, då det icke gjordes så mycket för att bana väg och då bygden icke var hälften så mycket bebodd som nu. Ett fordon på denna dag var också en ovanlighet, men bönderna som bodde utmed vägen som ledde ifrån Helsingborg och norrut kunde om de sågo ut genom fönstren denna dag se ett par frustande svarta hästar, dragande en liten nätt släda vägen framåt. Trögt gick det, ty det var dåligt skottadt och snön låg här och der i väldiga drifvor öfver vägen.

Den som körde var kapten Sten och han hade lille Charles med. De hade på morgonen varit inne

i Helsingborg, der fadern i stadens butiker handlat de vackraste saker till sonen. Det skulle blifva riktig julstämning i hemmet på julaftonen och derfor hade de många sakerna köpts.

Kapten Sten hade alltid uppfostrat sin son så att han icke skulle blifva en veklig pilt utan en frisk, härdad gosse och derfor hade han icke heller skytt att taga honom med på färden i dag.

Färden hade varit både lång och svår och det var med glädje far och son nalkades hemmet. De hade väl icke stort mera än en fjerding sväg igen, då hästarne plötsligt skyggade, kastade sig åt sidan och kommo ut i det djupa diket, der den högra hästen nedsjönk till hufvudet och släden välte. Hästarne hade blifvit skrämde af ett hemskt skrik i närheten.

Lyckligtvis låg en liten gård i närheten, der man sett olyckan och hvarifrån folket genast, så fort sig göra lät att komma fram, skyndade till hjälp. Far och son hade icke blifvit något skadade, men hästen som fallit i diket kunde icke resa sig utan hade troligen brutit benen af sig. Kaptenen, som var försedd med revolver, måste till sin smärta nedskjuta den stackars hästen och fick välvilligt nog låna en annan häst att spanna för släden.

Först när detta äfventyr var öfverståndet, när släden åter stod på vägen med hästar för och man var beredd att fortsätta färden hemåt kom kaptenen att tänka på det skrik han hört och som skrämt hästarne. Han omtalade detta för de andra personerna, men dessa hade icke sett något som kunnat åstadkomma detta skrik. Kaptenen höll emellertid fast vid sin mening, han hade hört något och detta hade säkert varit en menniskoröst. Han tillsade en dräng att hålla hästarne och se till gossen medan han sjelf plumsade genom några snödrifvor för att undersöka platsen.

Han hade icke gått länge förrän han såg en menskelig

varelse ligga hopkrupen i en drifva. Det var en gammal qvinna, hon var höljd i trasor, det gråa håret fladdrade löst för vinden och det gulbleka, rynkiga ansigtet, stelt som en mumies, tycktes bära dödens pregel. Men hon var icke död, då och då hördes svaga, rosslande ljud tränga fram ur hennes bröst, kaptenen var stark och kraftig och sedan sina unga dagar var han van att icke låta förbluffa sig utan taga i hvem det vara månne. Huru vämjelig denna gamla, skrumpna qvinna än såg ut, så var det ändå en stackars menskelig varelse, som dignat under i striden att komma framåt. Kaptenen böjde sig ner öfver henne, tog henne om lifvet och reste henne upp från sin hårda omfamning i snön. Vid rörelsen började hon vakna till, hon slog upp ögonen och såg sig stelt omkring, de enda ljud hon lät komma öfver sina läppar voro »åh hå, åh hå!»

Ett par personer kommo till hjälp och hon bars ut till vägen, der hon skyndsamt lades i släden. Hennes räddare hade hastigt beslutat sig för att taga den kraflösa gumman med sig hem, der hon i det varma köket kunde friska upp sina domnade lifsandar. Vid den goda värmen från köksspiseln, det doftande kaffet och kanske ännu mera genom de två glas doftande finkelt, som hon fick i sig började hon så småningom lifvas till. Och under hela eftermiddagen hann hon så småningom värma upp sina förfrusna lemmar och efter ett godt mål julamat hade hon på aftonen kommit i humör.

Hon var en af de många finngummor, hvilka i ovanlig mängd vid denna tid ströko land och rike omkring. Under kriget hade de funnit det tryggare att förpassa sig öfver till Sverige och här började de draga omkring i bygderna och föda sig på allmogens enfaldighet och vidskepelse. Det var vid denna tid en allmän tro, att så snart det fans en käring ifrån

Finland så kunde hon trolla och utransaka förborgade ting med mera sådant.

Oftast lågo de finska hexorna i fullkomlig strid med de svenska, enligt hvad allmogetraditionen berättar. Ty så snart en svensk hexa gjort något ondt, förhexat ladugården, trollat ondt på hönsen eller gjort så mycket, att »folk råkat ut för något», så var det bästa man kunde göra att få tag i en finngumma och hon förstod att råda bot på detsamma genom något mothexeri, ty finngummorna kunde mera än äta med munnen de kunde till och med låta en person stå på sin högra träsko och se i en spannbilden af dem som gjort en ondt.

Då denna tro var så förherskande var det icke att undra på att finngummorna kommo i mängd till byarne och gingo från gård till gård och mådde godt. Ofta förstodo de sig konsten att bota kreatur genom naturliga medel och då trodde man, att de rådt på trolldomen och ofta lyckades de genom en ren slump.

Inne hos kaptenens rustade man sig att fira julafton. Lille Charles, hans mamma och en tjensteflicka sysslade med att så smakfullt som möjligt pryda den stora julgranen, som drängen Per på morgonen varit ute i skogen och huggit och den nådde sannerligen upp till taket. Kapten Sten gick fram och tillbaka på golfvet och rökte på sin långpipa ur hvilken han utstötte väldiga rökmoln medan han åskådade an-

ordningarne. Han såg i afton icke alls ut som någon bitvarg, vår gode kapten och när ljusen tändes i granen och lille Charles af glädje slog ihop sina händer och hoppade omkring den, myste han så belåtet och det var som om en solglimt sköt ut från hans mörka ögon.

Tänkte han, då han såg denna gosse, på sin egen barndom, då han sjelf var en sådan liten fyr och glädde sig lika hjertligt åt julen med dess fröjder.

Men för all del, icke något smeksamt ord hörde man den morske kaptenen yttra, då skulle ju hans respekt minskas, sina glädjeyttringar gaf han som oftast form i ett belåtet brummande eller gnäggande och med ett leende öfver det mörka ansigtet.

Han yttrade aldrig heller numera något smeksamt ord till hustrun. De tider hade varit, då han varit öm och elegisk, men hans sträfva natur lade sig deremot. Han älskade henne nog lika mycket, men han hördes aldrig mera säga detta i ord, det var öfverflödigt nu, då han varit gifta karlen i åtta år. Han menade att hustrun väl kände honom och hans temperament och så gick han der vanligen till utseendet trumpen och tvär emot henne liksom emot tjänstfolket, då och då när han var i krigshumör kunde han till och med dundra och larma och det hände mer än en gång, att han svor för hvad som gick åt i hushållet.

»Hon känner mig väl», tänkte hon, men hade han känt henne närmare skulle han sett huru hon led af att behandlas på ett sådant buttert och tvärsätt. Det stack så ovanligt af emot behandlingen i början af äktenskapet, i synnerhet de två första åren. Hon hade aldrig kunnat älska sin man, detta var ju en omöjlighet i den vanliga meningen, då ålder, åskådning och lifserfarenhet skilde dem åt, men under den tid han varit vänlig och öm hade hon sett upp till honom som man ser upp till en god och älsklig

fader, nu voro alla dylika känslor hos henne som bortblåsta och hon betraktade mannen som en hjertlös och hård människa.

Och dock var han icke detta, han älskade henne lika mycket som förr, i hans inre närdes för henne samma känslor, men det var den hårda, brutala naturen ifrån sjön som gjorde sig gällande och när han gick i sitt hem och muttrade med hustru och tjenare gjorde han det med samma ton som då han i fordna dagar gick på däckets å sin skuta. Det finnes mer än en sjöman som är på det viset, det är något som de icke sjelfve rå för, de märka det icke en gång, det är den gamla vanan som regerar och den som kommenderar på sjön lär sig äfven att blifva despotisk.

Så hade deras äktenskap förflutit de senaste åren, det var ett äktenskap utan ömsedig harmoni, det enda föreningsbandet dem emellan var barnet, der möttes deras känslor och lille Charles älskade de båda med lika stor kärlek ehuru denna äfven här uppenbarade sig på olika sätt, hos den smeksamma modern och den sträfve fadern.

Hos kapten Sten var det alltid sed och bruk att på julafton skulle husbönder och tjenare äta tillsammans som en enda stor familj. Detta var en af kaptenens idéer. Då han var på sjön skulle alltid på julaftonen befälet och besättningen äta tillsammans,

då var det först otvunget och uppsluppet och besättningen klingade med befälet och rimmade för gröten de dråpligaste rim man kan tänka sig, rim, hvilka alltid pligtskyldigast slutade med: »gu' bevare skutan och vår kapten».

Ett af dessa härliga rim har bevarats i minnet. Det gjordes af sjelfva kockspojken och lydde:

»Denna gröten är inte kokt i en spann,
Men i en gryta
Och gud bevare vår kapten
Om den skulle tryta».

Den qvällen, då detta rim gjordes, log kaptenen fryntligt och nickade belåtet åt sin kockspojke, hvilket icke hindrade att dagen efter, sjelfva juldagen, fick pojken så mycket dagg, att han måste krypa upp i mårnen och gömma sig, och hvilket föranledde, att han fick dubbelt så mycket dagg, när han sedan krupit ner ifrån mårnen.

Sedan kaptenen slog sig ner på landbäcken och blef landtkrabba hade han därför behållit samma sätt att fira julaftonen. Då togs alltid det stora långbordet från »folkastuan» in i matsalen, detta dukades och derefter inbjödos tjänarne. De kommo efter rang och ordning. Först kom gårdsdrängen, uppsträck i söndagskläderna med de nyaste träskorna med gul, blankpolerad messingsring på. Han hade tvättat och gnidit sig, så han var svartblå i ansigtet af köld och högtiden till ära hade han smort håret med talgljusstumpen i lyktan, efter honom kom stalldrängen, halfkarlen, två tröskmän, ryktaren och vaktepojken, alla skinande och nytvättade.

I afton var det ännu en gäst. Bakom de tvenne pigorna nere vid dörren stod finngumman med det gråa, stripiga håret ner öfver pannan.

Herrskapet bjöd dem allesamman taga plats och taga för sig af julbordets förplägningar. Kaptenen

var vid något briljantare humör och han lät bränvinsflaskan flitigt gå laget rundt bland tjenarne och han skrattade för hvarje gång fingingumman tog sig en styrketår och riktigt sög glaset.

»Akta dig, så att du icke tar så mycket att du blir liggande i drifvan igen», skämtade värden.

»Åh, gu' välsine han för hans rarhet att bjuda ett sådant eländigt skrå som jag på guss gåfvor, men för mat och dryck dignar icke en fingingumma, det skall blott vara för hunger och törst, ja, det vore synd att säj att ja' vore utsvulten, när han och unge herrn hitta mej i snön. på då viset led jag ingen nöd, men det var andtäppan och mina korta ben som lade mig der. Ja, gu' välsine huset och gifve er allt godt och skulle någon ha ondt i sidan till kreaturen, så ska' nog fingingumman komma.»

Hon var vid godt målföre nu och satt och sneglade på bränvinsflaskan och när hon tyckte det dröjde för länge med inviten började hon hosta.

Kaptenen tillsade ryktaren att siå upp en sup till henne och hon tömde glaset med välbehag.

Bränvinet började göra verkan och stiga gumman åt hufvudet. Värden skämtade med henne, och då drängarne sågo detta togo de också sig samma frihet, emedan de trodde sig derigenom skola stå i gunst. Det var minsann icke ofta som skämt hördes här i huset.

»Ha, ha, ha!» lallade gumman, »jo jo men san, rikt folk ä rikt folk och rikt folk har det allt bra, och rikt folk får göra narr af den fattige, men den fattige ser längre än näsan räcker».

»Ja, till flaskan», menade värden.

»Ja, till flaskan och lite tili, ända bort till öfversta bordsändan och lite till, ty inte för ingenting har fingingumman lärt sina konster bland Finlands skogar och kärr. Finnfolk ä' långsynta de, jo, jo, men ä' de så, och det finnes folk som gjorde väl i att lyda

finnarnes råd, men det finnes också de, som skulle hafva bäst af att icke höra dem».

Kaptenen blef vred af att höra hennes osammanhängande prat och sade:

»Hvad har du då att säga, käring, ut med det om du har något!»

»Hi jo, jo, så-a ska-a de låta, så förstå finnarne hvar vinden blåser, men kapten Sten, akta han sej för sin son, den der lille oskyldige unge herren».

»Hvad menar du fördömda käring?»

»Hi jo, ja kom att se i den der unge herrens hand i middags ute i köket och han blir en gång sin faders baneman, men inte ville jag sagt det för allt i verlden inte, om han ej tvingat mig att säga det.

I en fart var kaptenen uppe från bordet, han tog gumman i axeln, drog henne till dörren och körde henne åter igen ut i kölden och snöyran.

En kall vindpust slog in i rummet när dörren öppnades och frun ömkade sig öfver gummstackarn och bad för henne, men kaptenen var obeveklig.

»Den hexan, som trodde hon skulle skrämma sig till pengar, hon har ju förstört hela julglädjen».

»Men käre Sten, inte tror du på vidskepligheter?»

»Nej för t—n, men det hindrar icke att man kan blifva obehagligt berörd af att höra sådant käringkrax, åh, hade jag blott inte tagit upp den usla varelsen, så är det när man hjälper tiggarpack. Otack till lön».

I detsamma hördes alldeles intill fönsterrutan ett kraxande, hånskrattande läte.

»Ha ha, ah ah!» ljöd det.

Utom sig af vrede hemtade kaptenen en bössa, gick ut och sköt på måfå i luften för att skrämma bort gumman, ty att det var hennes läte hörde han tydligt.

Och sedan hördes det icke heller något, men julglädjen var förstörd. Husbondefolk och tjenare sutto

der tysta och dystra och den gamle ryktaren skakade på hufvudet och menade för sig sjelf:
»Finnfolk ä inte goda».

Kapten Sten kunde icke neka till, att han en lång tid efter gummans besök kände ett obehagligt intryck. Visserligen försökte han skaka det af sig, men detta lyckades icke så lätt. På denna tid kan man gerna säga, att vidskepelse låg i blodet mer eller mindre hos en och hvar, och sjömän hade ju, som bekant, icke minst rykte om sig för vidskeplighet.

Det lugnade dock icke mycket kaptenen, att han resonnerade för sig sjelf:

»Bah, inte skall man fästa sig vid, hvad en galen, rusig käring yttrar, äfven om det råkar vara en finnkäring det finnes ingen som kan spå eller veta mer än andra, men slumpen, tillfälligheten gör, att det någon gång inträffar, som en käring förutsagt.
Ja, slumpen, tillfälligheten! Hm!»

Mången gång satt han och blickade in i sin sons blåa, lifliga ögon, som upp i dagen liknade moderns, liksom ville han i dem läsa gossens framtid och mången gång hördes han yttra för sig sjelf:

»Gifves det då en nemesis, som går hämnande genom lifvet? Hämnande, jo!»

Åren gingo emellertid och det hemska intrycket försvann så småningom för andra intryck och efter

ett par år hvarken talades det om eller tänktes på finskan.

Och så var Charles redan tolf år och föräldrarne började då tänka på hvilken bana han skulle välja, och hvad han skulle uträtta här i lifvet.

Fadern ville icke hafva sin son att trampa i sina fotspår, han kände för väl till det vilda sjömanslifvet, han visste huru hårdt och bittert detta oftast var och huru föga glädje och njutning det bjöd.

Modern höll naturligtvis icke heller mycket på, att sonen skulle blifva sjöman, det är egentligen få mödrar, som gerna vilja se sina söner på sjön, men desto hellre vilja de hafva dem till läskarlar, detta har nu en gång blifvit mödrarnes vurm och deras tro är, att icke något lif är så behagligt och bjuder så många fördelar som den lärda vägen, och behagligt lif och fördelar vilja ju alla mödrar hafva för sina barn.

Fadern hade icke heller något deremot och så fick Charles på hösten resa till Lund och bo hos en släkting och så inskrefs han i Lunds elementarläroverk.

Nu blef det dödt och tyst efter sonen och kaptenen blef ändå mera butter och tvär och ingen kunde göra honom till lags.

Så gingo flera år under samma enformiga lif, den enda omvexlingen var, då Charles mellan terminerna var hemma och då liksom spred omkring sig en fläkt af lif och ungdom, de tider, då skolan skulle slutas voro därför efterlängtade af båda föräldrarne.

Och tiden gick och Charles blef tjugu år och blef student och var en rask och hurtig yngling.

»Det är mig upp i dagen», sade fadern, »en sådan en var jag också vid den åldern, det är gry i pojken.»

Han ansåg att man för Charles skull måste underkasta sig att mera deltaga i umgängeslifvet och därför började han göra täta visiter i den närliggande staden och förnyade bekantskapen, som under några år varit

afbruten med stadens förnämsta borgare och handlare.

Han stälde till bal för dem ute å sin egendom och detta hade till följd att han och familjen under julen var hvar och hvarannan dag bjuden på borgarnes julkalas i staden.

Det var ett lustigt lif som fördes under jularne, vid den tid, då dessa händelser passerade, eller på 1820- och 30 talen. Då var borgareståndet ett stånd som var mäktigt genom sin inbördes sammanhållning och stolt genom dess medlemmars förmögenhet, det var under skråtidens gylhene dagar, då icke hvilken lärpojke som helst fick sätta sig ned som mästare.

Dessa borgare skötte med flit och noggrannhet sina respektive yrken, de gingo på fristunderna till hvarandra och drucko brännvin och starkt öl och disputerade om Napoleons fall och prins Augusts död å Qvidinge hed 15 och 20 år derefter precis som om de varit nyheter för dagen och ungefär som vi nu sysselsätta oss med Boulanger eller spanske konungens influensa.

Ty alla nyheter fingo vara gamla under dessa tider, då endast tidningar lästes af adel och prester och då borgare och bönder ansågo tidningar som en lyx om ej rent af som en ogudaktighet och styggelse.

Borgarne lefde i allmänhet ett stilla lif och sysselsatte sig högst sällan med hvad som passerade utom deras goda stad.

Men i och med att julen trädde in blef det ett annat lif, och när blott de första allra heligaste dagarne, då man skulle hålla sig i ro och stillhet, voro öfver så började de stora julkalasen, och då spardes det sannerligen icke på pengarne, då drogos slantarne fram från sina förvaringsställen på kistbottnar eller i strumpsockar och då köptes det och styrdes och ställdes. De unga hade mycket att syssla med toalettens mångahanda göromål, ty man ville

visa sig till sin fördelaktigaste sida och de flesta partierna uppgjordes på dessa julkalaser. En handtverkaredotter på den tiden var sannerligen lika noggrann med sin toalett som nu och om än de icke då hade turnyrer, så hade de andra former att snöra skönheten i och bjefs och grannlåter som då gingo till jembförelsevis stora summor.

Men någon stor plats att svänga sig på hade icke ungdomen då för tiden. Ett medelmåttigt borgarehem såg t. ex. ut så här:

Antag att borgaren sjelf rådde om sitt hus, ett lågt enväningshus, och det var ingen äkta borgare som ej satt på egen grund med eget tak öfver hufvudet. Så hade han detta hus indeladt i verkstadsplats, eller om han var handlare, bod och magasin, så fans vidare förstuga, kök, stuga, högtidsrummet och en liten kammare.

Vid kalasen sutto så de äldre männen i stugan, drucko och pratade, fruntimren sutto i högtidsrummet eller stodo de öfver mor sjelf i köket och ute i verkstaden, der allt var utrymdt, dansades af hjertans lust af ungdomen. Var det en handelsman som hade kalaset, så hade han alltid ställt om, så att ungdomen fick dansa på någon loge hos någon bekant uppe å Liden, ty här lågo då riktigt inredda bondgårdar med loga och stall m. m.

Arm i arm i långa rader ofta tvärs öfver gatan gick då ungdomen under sång och skämt uppåt Liden för att dansa, och det kom aldrig på den tiden någon polis som anhöll dem för oljud å gata, det skulle rätt mycket till på den tiden innan polisen lade sig i det.

Det förmögnare borgarskapet och det rika grosshandelsståndet rymdes dock icke inom så trånga väggar. I Storgatan lågo större hus med rymliga salar och stora rum, här firades glänsande fester, och när ungdomen skulle dansa, fans här god plats,

utan att den behöfde gå upp på Liden i obehämliga logar.

I dessa borgarbaler deltog nu ofta kapten Stens familj, då kaptenen ville skaffa sin son bekanttkaper och troligen bland de förmögna döttrarne utse något passande parti till honom, och detta skulle troligen icke blifva svårt, då det arf, han en gång kunde vänta, beräknades till flere tusen riksdaler och han dessutom var en ståtlig man. Sjelf fann kaptenen, som så länge lefvat ett enstöringslif, sig road af umgänget i staden, och det hände, att han i sällskap med goda vänner fördröjde sig sent ut på natten, och då mer än en gång återvände efter ifrigt pokulerande med en försvarlig florslufva.

Efter en dylik färd, då far och son varit tillsammans inne i staden utspelades det sorgliga drama, som med sin lika sorgliga följd i många år derefter omtalades i orten, och hvilket nu blott äldre personer torde erinra sig.

Sagesmannen kunde icke så noga säga, hvar egentliga platsen för olyckan var, men nog af: en mörk natt, då det var storm och oväder, råkade hästarne i sken och kaptenen som var åldrig och som druckit för mycket råkade släppa tömmarne.

Det var ingen snö det året och man körde med hjudon. Charles skulle hoppa af och söka stanna hästarne, men råkade komma så illa, att han föll.

framstupa med ansigtet mot den hårdt frusna marken och fick vagnen öfver sig. Hästarne fortsatte sin våldsamma fart en lång väg och stannade först, när de nära nog uttröttade mötte ett annat åkdon. De uppskrämda hästarne insattes i en gård och kaptenen följde med de körande för att se efter sonen.

Han fans också liggande å vägen, men utan tecken till lif. Han fördes till Helsingborg, men läkarnes ifriga bemödande att återkalla honom till lifvet voro förgäfves.

Faderns liksom moderns sorg och förtviflan kände inga gränser, men denna sorg uppenbarade sig på ett olika sätt. Modern grät och visade den djupaste sorg under det fadern gömde sorgen inom sig, och blott de stela, glanslösa blickarne och de skälfvande läpparne vittnade om huru han sörjde.

Der låg ju deras enda barn, han omkring hvilken de konsentrerat all sin glädje och ömhet, han, som dagligen varit i deras tankar och som de hoppats så mycket af, han låg nu på bår, så plötsligt, så oväntadt.

Åtta dagar förgingo efter olyckshändelsen och det var aftonen före den dag, då liket skulle jordfästas. Ute i salen stod kistan med liket i. Bredvid på en stol stod ett talgljus, som med ett matt, flämtande sken upplyste salen. Vid det svaga skenet kunde man bredvid kistan på golvet se en mörk, liflös massa ligga. Det var kapten Sten. Sof han eller hade också han lemnat denna världen?

Då man länge saknat honom gick hustrun och ett par pigor ut i salen för att söka honom der.

Här funno de honom också liggande bredvid kistan med sitt ena rockskört inklämdt mellan kistlocket och kistan. Han var död, gamle Sten, han hade följt sin son i döden, men huru hade döden inträffat? Jo, helt säkert genom ett af de egendomligaste fall, man hört omtalas.

Fadern hade ännu en gång velat se sonens ansigte ensam hade han gått ut i salen, der aflyftat locket och en stund betraktat de liflösa dragen. Han hade återigen satt locket i och skulle aflägsna sig, då han känt någon draga sig i rocken. Han fasthölls vid kistan. Han hade icke hunnit se efter orsaken förrän ett slaganfall, enligt läkarens utsago, ändade hans lif.

Slumpen, tillfälligheten gjorde således, att finn-gummans spådom icke var alldeles orätt. Den döde sonen blef på sätt och vis en orsak till faderns död.

II.

Viarpsmördaren.

Luggude domsagas arkiv gömmer liksom hvarje större domsaga handlingar om hemska brott som i forna tider ådragit sig mycken uppmärksamhet, men nu äro till största delen glömda för nyare tilldragelser. Bland de mord som ådragit sig den sorgligaste ryktbarhet är väl följande hemska qvinnomord som egde rum för ett fyrtiotal år sedan och hvilket hade en viss likhet med de nuvarande Whitechapelmorden i det mördaren med en kallblodighet utan like styc-kade sitt offer för att undandraga sig rättvisans straff. Det är de egendomliga detaljerna dervid som jag nu vill skildra för läsaren. Händelserna i detta drama äro för öfrigt bevis på den gamla sanningen: »Allt fördoldt blir en gång uppenbart».

I Viarp mellan Axelvold och Zireköpinge låg ett litet hus som beboddes af inhysespersonen Nils Persson och en enka, med hvilken han i ett tiotal år sammanbott, och med hvilken han hade en 8-årig dotter. Enkan hade i sitt äktenskap tvenne flickor, hvilka voro inemot 20 år och tjenade på Landskrona-slätten.

En dag var enkan borta och ingen visste hvar hon fans. När man drog till minnes hade ingen sett henne på tre veckor. Det sista man hört af henne var en dag, då hennes åttaåriga flicka varit hos en grannqvinna och helsade ifrån mor om hon kunde få låna en schal för mor skulle gå och helsa

på sina äldsta döttrar. Sedan dess hade ingen hört ett ord af henne. Nils Persson gick omkring i hela både den byn och angränsande byar och frågade efter henne, men ingen hade hvarken sett eller hört henne. Sjelf hade han icke hört af henne sedan den dag hon sade sig skola gå och helsa på döttrarne. Hos båda döttrarne hade ingen moder varit. Hon var försvunnen och alla spår efter henne tycktes vara igensopade. Men icke för alltid, omsider skulle dock efter den försvunna hittas gräsliga spår.

En dag stod husfrun å Skrombergagården i köket och tittade ut genom den öppna köksdörren och såg ett par gårdens tillhöriga hundar komma bärande med vardera ett bylte i munnen. Hon skickade ner en piga att se efter, hvad det var hundarne hade med sig. Pigan sprang ner och kom strax upp och sade, att det var stora köttstycken med trasor omkring. Men hundarne buro sig egendomligt åt. De åto icke köttet utan lade det ibland och lät det ligga medan de gnisslade och tittade uppåt köket. Ibland tjöto de riktigt högt. De betedde sig alldeles som om de ville fästa uppmärksamhet, på hvad de hade för sig och tycktes vänta, att någon skulle komma och taga byltena från dem.

När ingen kom och hundarne förmodligen tyckte det dröjde för länge gingo de ängsliga och slokörade med hängande hufvuden uppför trappan till köket

och inkomna dit nedlade de sina bördor för fruns fötter och gnisslade. Frun böjde sig ner. Ett skrik, och hon föll omkull afsvimmad.

Personer kommo tillstädes och togo upp föremålen.

De voro *en menniskoarm* och *ett människoben*. Armen var insvept i en trasa och benet satt i en röd strumpa. De hade tydligen tillhört en qvinna.

Hundarne drogo och sletto i husbonden och gáfvo med tecken af blickar och läten tillkänna, att de ville hafva honom med sig någonstädes. Han följde med. Hundarne gingo före och han efter till dess de kommo bort till ett stenröse vid gamla tegelbruket, der stannade de. Der syntes jorden, som var uppsprättad af hundarne och platsen, der människolemmarne legat. Gräfning anställdes både der och rundt omkring af drängarne, men något vidare hittades icke.

Ungefär samtidigt med denna tilldragelse kom Nils förbi fjerdingsman Måns Månssons gård i Ekeby. Drängen frågade då Nils, hvar han varit. Nils Persson, som sade sig vara ute och söka sin »hustru», frågade drängen, om han icke sett en qvinna så och så klädd komma der förbi. Drängen hade icke sett någon sådan, men han skulle fråga husbonden och gick in till fjerdingsmannen och kallade ut honom, men när de kommo ut sågo de Nils Persson springande skynda sig derifrån.

Detta såg egendomligt ut i synnerhet som Nils icke tycktes hafva någon anledning att springa. Drängen sade äfven, att han tyckte Nils såg så besynnerlig ut. Detta gaf anledning till att fjerdingsmannen och drängen satte efter honom, men Nils hade då långt försprång och det såg ut som om han skulle komma undan.

Då kom i detsamma inspektor Krook å Gidsholmen ridande vägen fram. Fjerdingsmannen omtalade i hastighet förhållandet och inspektoren red upp rymmaren, hoppade af hästen och grep honom.

Fjerdingsmannen och drängen som tillkommo anhöllo honom nu och förde honom upp till Gids-
holmen, der han sattes i förvar, hvarefter bud afgick
till kronolänsman Ursell i Ramlösa. Kronolänsman-
nen som just då erhållit kunskap om fyndet af
qvinnolemmarne anställde ett strängt förhör med Nils
Persson. Denne nekade att hafva bragt qvinnan
om lifvet. Sjelf sade han sig hafva varit så bekymrad
öfver hennes försvinnande, att han hvarken ätit eller
sofvit på sista tiden. Han trodde icke hon vore död
utan hade blifvit »narrad någonstans». Nils Persson
blef emellertid insatt i häradshäktet i Mörarp.

Talrika människohopar hade kommit samman från
alla håll och kanter till den första ransakningen.
Alla grannarne voro instämnda som vittnen och den
försvunnas döttrar voro också närvarande. Nils Pers-
son var lika obeveklig, han visste icke hvar qvinnan
tagit vägen. På dombordet stod en stor mystisk
låda, domaren lyfte upp locket och anmodade Nils
se i den. Han skakade i kroppen när han tittade
dit och såg den på Skromberga funna qvinnarmen
och qvinnobenet, men han nekade ändå. Han kände
icke igen dessa lemmar. Båda döttrarne intygade
emellertid, att de voro af deras moder, de kände
igen strumpan och strumpebandet och då de anmo-
dades utan att förut hafva sett sjelfva benet säga,
om de visste något särskildt kännetecken härpå,

vittnade de båda, att det fans en utväxt å ena stortån. Denna fans också. Grannarne hade ingenting att vittna utan att Nils Persson, som förut varit glad och hurtig, såg så besynnerlig ut efter försvinnandet. Efter ett strängt förhör, hvarvid Nils ihärdigt nekade att hafva begått mordet återfördes han till fängelset. Många gånger fördes Nils under ett halft år från fängelse till tinget, och från tinget tillbaka till fängelset och för hvarje förhör nekade han att hafva begått något brott. Vid det sista ransakningsförhöret tog han »Herren Zebaots Gud till vittne på att han var oskyldig».

Men hade fången haft någon ro förut i fängelset i Malmö, så blef det värre efter dess. Han kunde icke sofva och åt icke, om nätterna var han våldsam, skrek och väsnades, så att fångvaktarne måste in och styra honom. Han sade då att han sett syner, den mördade qvinnan hade visat sig i hans cell.

Fängelsepredikanten, som fick veta detta, tyckte det nu vara tid att försöka beveka honom.

Återigen fördes fången till tings, denna gång i Röinge, återigen var en stor tingsmenighet samlad. Nu hade en förändring skett med fången, han var till ytterlighet affallen och ödmjuk, han nekade icke längre utan erkände det hemska brottet med alla dess detaljer.

Qvinnan och han hade stått och sågat ved. Hon hade då icke burit sig rätt åt och i vreden hade han tagit yxan och slagit henne i hufvudet så att hon fallit omkull. Han kunde icke säga, hvad det var som dref honom till att slå ännu ett slag så att hon dog. Derefter bar han henne in i loggolfvet och gömde henne. Den lilla flickan som legat och sofvit kallade han på och skickade åstad att låna en schal till modern och så lät han utsprida öfverallt att qvinnan försvunnit. Efter trenne dagars förlopp hade han gräsligt styckat liket, några bitar hade han

gömt på ett ställe och några på ett annat. Sjelfva bålen var kastad i en brunn i närheten, der den också hittades.

Mördaren blef afrättad vid tingsplatsen i Röinge.

III.

En som råkade illa ut.

Följande egendomliga tilldragelse lär i gamla tider hafva egt rum någonstädes i Skåne. Jag har icke hört sagesmannen uppgifva byn, emedan han sjelf hört berättelsen af äldre personer och dessa hafva troligen icke heller vetat, i hvilken by det hände.

Emellertid, det bodde i en by en mycket rik bonde. Han hade i alla dagar varit arbetsam och sträfvande och hans mödor hade lönats med framgång, så att han på äldre dagar hade den största gården i byn och de flesta silverpengarne på kistbottnen. Det sades förstås, att han hade med »goanisse» att sköta, men dylikt sades i den gamla tiden om hvar och en som genom sträfsamhet blifvit förmögen. Se de

som ingenting hade, kunde icke få för sig, att andra gerna kunde hafva någonting utan med tillhjälp af »goanisse». Nu för tiden fins han icke till, emedan ingen mera tror på honom, och därför lär han hafva dragit sina färde till ett annat land, der de hafva bättre tillit till honom. Men annars så var i gamla tider »goanisse» en liten tomte med röd pickelhufva, som om nätterna gick och drog säd ifrån den ene till den andre och som villigt tjenade året om blott han fick en skål gröt och mjölk julafton.

En sådan en trodde folk nu, att den ifrågavarande bonden hade att tjena sig och därför blef han så rik och därför gick allt väl i handom för honom, bara han höll sig väl med sin lille hustomte.

Emellertid så fans det många i byn som hade godt öga till bondens förmögenhet och som han hade en giftasvuxen dotter, så var gården alldeles öfverhörd med friare ifrån alla kanter, och då han dito hade en son som var så gammal, att han skulle exercerat första årets beväring, om han icke lagt en liten skraddare i byn, som mot 16 riksdaler åt gången redan exercerat inemot en tjugu gånger för rikare folk, så fans det så märkvärdigt många »morer» i byn som med sina döttrar hade vägen der förbi, och då bar det sig alltid, så att de hade något ärende in i gården för att ställa sig in, kan man tänka.

Så hände det en dag, att mannen och sonen och alla drängarne voro i skogen och blott fruntimren voro ensamma hemma. De hade farit till skogen kl. 2 på morgonen och väntades icke hem förr än sent på natten, ty de hade lång väg.

Bäst som då på qvällen pigorna voro ute i ladugården och mjölkade och moran och dottern sutto ensamma inne i stugan i skymningen som det då brukades, ty man ville spara »ljusasett» och tranen var dyr, så öppnades plötsligt dörren och en besynnerlig varelse visade sig i stugan. Det syntes genast,

att det icke var någon menniska, ty han var alldeles luden och hade horn i pannan, han hade till och med en hästfot, hvilket tydligen syntes i skymningen.

Nu kunde moran och dottern förstås genast tänka sig, hvem fulingen var, ty det fans icke mer än en på den tiden som gick med horn i pannan och svängde sig med hästfot och det var ju sjelfva hornpelle eller som han också kallades »sjelfva den lee». Qvinnfolken började skrika, men då brummade fulingen, så att de fingo klart för sig, att det vore allra bäst de höllo sig tysta, ty han tålde inte fruntimmersskrik kantänka.

Så sa' han rent ut till dem, hvem han var, och detta var ju öfverflödigt, ty det hade de redan sett, och så sade han, att han hade reda på hvilken ogudaktig sälle husbonden var och att han höll sig med »goanisse» och på så sätt skaffade sig orättfånget gods, och detta kunde icke försonas på mera än ett sätt. Antingen skulle nu moran ge honom nycklarne till den gröna kistan och hörnskåpet vid bordändan, så att han kunde taga tillbaka en del af det orättfångna eller också skulle han taga både henne och dottern och taga mannen och sonen, när de kommo och fara någonstädes med dem, der det icke alls var godt att vara.

Qvinnfolken blefvo ju så rädda, så de visste inte alls hvad de gjorde, de hade aldrig i sitt lif varit ute för något så förskräckligt i hela sitt lif.

Moran lemnade nycklarne och kröp bort i en vrå och satt der medan den förskräcklige huserade i både kista och hörnskåp och lade sig till med alla pengarne. När han fått, hvad han velat, kastade han nyckeln, brummade ett tag alldeles rysligt och gick sin väg, lemnande qvinnfolken qvar, drypande af svett och darrande af fasa.

Emellertid hemkommo »manfolken» ifrån skogen strax efter det den lede aflägsnat sig med fars bästa pengar. Far blef ledsen och grät och talade något om, att det nu var bäst att gå och hänga sig.

»Gör inte de, far, då träffar ni ju åter ut för han med hornen», mente sonen som var en hurtig ungdom och hette Knut och inte just såg hängfärdig ut.

Han hade sina tankar för sig sjelf och han funderade icke länge förr än han gick ut och började springa i väg mot byn. Han hade så obemärkt tagit fars skarpladdade bössa med sig. »En sådan är alltid bra att ha», menade han, och tänkte: »skulle jag råka ut för pocker, kan jag allt sveda honom om nosen med den till tack för att han tagit fars pengar». Han hade fått för sig, att han skulle springa till länsmannen och menade att han nog var karl till att taga den lede i hornen. Efter att hafva sprungit af alla krafter en qvarts timma kom han till länsmansgården, der han gick in.

Han träffade frun.

»Är länsmannen hemma?»

»Nej han är bortrest i dag».

»När kommer han igen?»

»Jag tror inte han kommer igen förr än i morgon».

»De va' förarglit, ja' skulle gerna velat ha honom att hjälpa mej med att ta' fast en stygger rackare te karl, som varit och narrat till sig fars pengar».

Ja, länsmansfrun kunde ju icke göra något dervid, hon visste inte säkert, när mannen kom igen, men det var bäst att komma igen fram på dagen dagen derpå, då mannen nog var kommen igen och skulle göra sitt bästa.

Ja, det fans intet att göra, han ref sig ett tag i nacken, satte mössan till ratta och tog afsked.

Nu gick han en annan väg och menade, att eftersom han sprungit så mycket förut så kunde han taga

skadan igen och gå något ginare öfver en »vångaväg» och genom skogen.

Han var, som jag sagt, en rask och hurtig yngling och ovanligt fördomsfri för den tiden, han fruktade icke mörkret, utan gick stadigt framåt med bössan på ryggen.

Då han kommit till gränsen vid skogen stannade han plötsligt. Der uppenbarade sig i hast endast några steg fram för honom samma egendomliga skepnad som han hört modern och systemen så noggrant beskrifva.

Han blef icke det minsta rädd, ty han hade sina tankar för sig sjelf.

»Hå, hå, herr pocker, go' qväll får en väl säja, när en råkas», sade han.

Från den dystra skepnaden hördes endast ett doft läte, liknande ett rytande.

»Ge dig tillkänna, annars skjutes här skarpt!» ropade vår unge hjelte.

»Mum mum um!» röt skepnaden till svar.

»Ett, - två, säg hvem du är, nu skjuter jag».

Ett hemskt tjut hördes blott.

Ett skott small och skepnaden störtade med ett skri till marken.

»Hin dör icke så lätt», menade skytten och begaf sig efter sin bragd mot hemmet.

Dagen derpå, vid middagstiden, tog Knut sin fader och ett par drängar med och gick till länsmansgården.

Länsmannen var ännu icke kommen hem.

Då gingo de till byåldersmannen, han och en annan bonde följde med, och de gingo emot skogen, der aftonens drama utspelats.

Här funno de den hemska skepnaden ligga liflös i en stor blodpöl. Det syntes nu, att han var iklädd en stor oxhud.

Knut och en dräng togo i hornen och drogo, huden lossnade och gick af och de sågo en manlig person ligga framåtstupa på marken.

De vände honom om, och döm om deras förvåning, då de igenkände ingen mer eller mindre än läns-
mannen.

Bud gick till kronofogden och denne med betjening kom till platsen och gjorde undersökning.

Länsmannens ena hand var hårdt knuten om ett knyte, då detta öppnades, fans deri de sexhundra riksdaler, »orättfånget» gods, som blifvit tagna från bonden.

Kronofogden ansåg sig böra häkta Knut, som sjelf erkände dråpet, och han satt i fängsligt förvar till dess ting hölls. Då ansåg man, att så mildrande omständigheter kommit i dagen, att Knut frigafs ur häktet, och blef endast ådömd en lång mansbot, hvilket, om jag ej misstager mig, på den tiden blott var 36 skilling. Det var samma straff som ådömdes en, den der skjutit en ärelös person, och med den länsmannens ära kunde det då icke vara så mycket bevändt.

Fadern fick igen sina penningar och året derpå blef Knut gift med en rik och vacker flicka, fastän han suttit på fästning, och både i den hyn och byarne deromkring ansågs Knut efter detta vara en riktig hjelte, och när den gamle byåldersmannen samlats till sina fäder, valdes Knut i hans ställe.

IV.

Ett spektakel i Helsingborgs kyrka i början
på århundradet.

År 1814 egde i Helsingborgs kyrka ett uppträde rum, som lätt kunnat hafva ödesdigra följder för dem som stälde till detsamma.

I Södra Kyrkogatan i det hus, hvartill nu hörer likvagnsporten bodde på den tiden f. klockaredrängen Pål Tykesson. Detta hus beskrifves af författaren till Helsingborg 1816 sålunda: »Huset var redan 1816 gammalt, korsvirke och hvitmenadt, samt inredt från vester till rum, port, rum (litet) förstuga och rum; öfver porten och intill förstugan var en öfvervåning inredd till rum».

I detta hus bodde de tvenne personer hvilka stälde till det uppträde i kyrkan, som sedermera skulle omtalas i långa tider derefter, och hvars bragder fylla många sidor i Helsingborgs rådhusrättsarkiv.

Den ofvan anförde författaren skildrar den ene sålunda:

»Hos Tykesson bodde i många år en liten man, förre bokhållaren Abraham Cöster; långt ifrån rik var Cöster icke heller utarmad, en ordentlig man och oförarglig; en särdeles vurm hade han att ovilkorligen bevista alla auktioner och lika bestämdt var att han inropade något, alltid bagateller, men som han troligen aldrig egt någon skuld ville han icke heller på detta sätt blifva gäldenär utan betalte

sitt inrop genast. Det förljöds att han i sin bostad afräknade det belopp han ville undvara och till dettas ultimatum höjde han sin stämman, så auktionsförvaltaren hade icke besvär att vexla. Härigenom tecknades vid inropet »kontant», hvarför Cöster sällan benämndes med annat namn än »Abraham kontant».

Denne Cöster skildras från gamla tider som en liten torrolig man, den der visst var »oförarglig» men som icke hade något emot att då och då ställa till ett spektakel på andras bekostnad, dock utan att han sjelf ville synas vara upphofsmanen.

Man vet egentligen icke omtala mer än en enda gång, då han sjelf uppträdde som spektakelmakare i egen hög person och det var en gång, då han var bjuden på ett bröllop i Bruksgatan och han troligen icke i en hast kunde få fatt i någon annan till att vara bulvan. På samma bröllop fanns en mycket närliggande matrona, hon var till och med Abraham kontants köttsliga kusin. Det berättades mycket om hennes sätt att »vara om sig» och hennes kjortelficka lär hafva varit rymligare än vanligt för att kunna magasinera allt som stoppades dit, då tillfälle dertill yppade sig.

Så hände det att på det ofvannämnda bröllopet matronan efter middagen passade på att stoppa ett bra stycke stek i fickan. Detta såg Cöster och begagnade tillfället att ge henne en lexa.

Han tog förläggsmeden full med sås, hælde det, utan att hon strax märkte det, i fickan och sade:

»Kusin glömde taga sås till steken».

Mest begagnade han sig dock i smyg af en stackars fåne till att utföra sina skälmstycken. Hans värd Pål Tykesson hade nemligen en son, Fredrik, hvilken var slö till förståndet och alltid för en sup eller ett runnstycke gjorde hvad man ville hafva honom till.

Och därför hände det en gång att Fredrik å torget utanför Mollbergs gästgifveri en eftermiddag slog

hatten af sjelfva borgmästaren, så att flere af stadens stormän, som sutto under kastanjträden utanför Mollbergs och rökte sina långpipor, blefvo vittne dertill och sågo huru borgmästarens peruk flög för vind och våg.

Fredrik undslapp då som nästan alltid med ett godt kok stryk, då man kände hans sinnestillstånd och visste att andra narrat honom. Men en dygd hade Fredrik, han sade aldrig, hvem som narrat honom att begå sina bragder och det var det förargligaste, ty annars kunde den egentligen skyldige befordrats till välförtjent näpst.

År 1814 var här i Helsingborg förlagdt ett s. k. gränskompani bestående af 140 man, allesamman finnar, under befäl af en major Fiandt. Dessa hade egen fältprest och hvarje söndags eftermiddag, då stadens presterskap afslutat sin gudstjenst för helsingborgarne predikade fältpresten på finska språket för finnarne.

Nu hade, enligt hvad det påstods, Cöster inbillat Fredrik, att denne prest icke var någon riktig prest och att han blott ville drifva spektakel med helsingborgarne genom att predika på ett språk som de icke förstodo. Det bästa sättet man kunde använda att näpsa presten vore, att köra ut honom.

Jo, jo, Fredrik visste hur det gick till, han hade varit med om det förr, och han var stor och stark

som en björn. En gång hade man inbillat honom, att en af stadens aktningssvärde borgare, som hvarje söndag i kyrkan höjde sin stämman öfver alla de andra, blott störde gudstjensten. Fredrik, hvilken hvarje söndag biträdde sin fader, kyrkodrängen, i kyrkan, tyckte att embetspligten ålade honom att tysta borgaren, och då han nästa söndag började sjunga med för hög stämman gick Fredrik bort och slog honom på munnen med en trasa som han haft att damma af med.

Borgaren ville icke ställa till uppträde utan fortfor helt lugnt att sjunga, men då tog Fredrik honom helt sonika i nacken och körde honom ur kyrkan.

Nu hade i Fredriks inskränkta hufvud uppstått tanken att göra på samma sätt med den finske presten.

Tänkt och gjort. På söndagen gick han som vanligt tillsammans med sin fader och hjälpte honom med att ställa allt till rätta i kyrkan och när folk började komma i kyrkan satte han sig som vanligt tyst och beskedligt på sin gamla plats, bänken nere vid dörren.

Fältpresten fick i fred och ro förrätta gudstjensten vid altaret och Fredrik satt så andäktig och hörde på, men när så presten gått upp på predikstolen och började predika på finska språket gick Fredrik med tysta steg, som han var van uppåt gången, gick upp i predikstolen och innan presten visste ordet af hade Fredrik omfamnat honom med sina starka armar, bar honom sakta och varligt ned för gången. Det lönade sig icke för presten, att han gjorde motstånd, han måste följa med snällt och beskedligt och väl kommen utom kyrkan lade Fredrik honom på trappan, stängde kyrkodörren och gick med säfliga steg hemåt.

De förbluffade finnarne blefvo i en hast så häpna öfver denna oväntade händelse, att de icke strax kommo sig för att gripa fridstöraren, men snart nog rusade de alla som en man ut, der de funno sin prest

just i färd med att resa sig upp och hemta sig efter den hårda omfamningen.

Krigarne sågo hvar Fredrik gick hän och han var icke väl kommen inom porten förrän de upphunno och grepo honom. Den stackars fånen fick lida mycket i finnarnes händer. De förbittrade krigarne började genast misshandla honom med hugg och slag. Detta retade honom och han började i vreden utveckla hela sin styrka. Som en rasande slog han omkring sig åt höger och venster, grep den ene och slog till den andre, sparkade en tredje och bet den fjerde. Det måtte varit en kostlig syn att åse denna strid. Och borta i hörnet vid Storgatan stodo stadens tvenne försupne stadsbetjenter och betraktade med stoiskt lugn kalabaliken. De hade af oväsendet lockats dit, för att afstyra detta, men tyckte sedan det vara lugnare att på något afstånd åse striden.

Äntligen blef Fredrik öfvermannad och släpades under knuffar och slag till militärvakten, der han ytterligare undergick misshandel.

Flere af stadens innevånare tyckte emellertid att det var synd om stackaren, hvilken de visste blifvit narrad att ställa till uppträdet af någon annan som gick straffri, och en deputation af flere framstående borgare gingo upp till befälhafvaren, major Fiantt, och bådo för honom. Han släpptes lös och nästan mera död än lefvande bars han ifrån militärvakten och hem, der han snart repade sig så pass, att han förmådde duktigt piska upp den som narrat honom, och denna gång gjorde han det af eget råd utan att behöfva andras påstötning.

Han blef stämd uppför rådhusrätten, men man tyckte förmodligen det vara bäst att släppa honom, ty han gick snart fri. Cöster deremot blef för sin »arga list» ådömd några dagars vatten och bröd och Fredriks fader blef afskedad.

V.

Ett familjedrama i Ask för 40 år tillbaka.

Det är väl nu nära 40 år sedan ett sorgligt familjedrama utspelades i närheten af Ask socken i Onsjö härad — om jag ej misstager mig — i ett hus som hörde till Sonnarp.

Här bodde en familj, bestående af en trettioårig man, som var möbelsnickare, dennes hustru och hustruns föräldrar. Derjemte hade han äfven tvenne svågrar, hvilka voro ute och tjenade, den ene en nittonårig yngling i Östra Ströö.

Grannarne berättade, att mannen var en mycket snäll och beskedlig karl, som utan knot försörjde sina svärföräldrar, ehuru svärmodern Anna var mycket svår att dragas med. Grannarne berättade äfven, att de mången gång ömkade sig öfver honom, der han fick gå och arbeta för hela familjen och ofta äfven föda svågrarne, då de ibland gingo hemma utan några platser.

En dag var snickaren alldeles försvunnen. Familjen visade en häftig sorg, och värst var svärmodern, som dagarne i ända sprang i byn och grät öfver sin svärson, och mer än en menade, att denna häftiga sorg var hycklad.

Fjorton dagar efter försvinnandet hittade emellertid en dräng, då han gick förbi en mosse derstädes ett lik, som vid närmare undersökning befans vara af den försvunne snickaren. Förhållandet anmälades för kronolänsman Sandblom i Reslöf och denne reste

genast till ort och ställe och gjorde undersökning. Den gamle länsmannen i Reslöf var emellertid en man som icke var god att tagas med, och det var icke heller lätt att föra honom bakom ljuset. Han hade två sätt att gå tillväga på, när han ville utleta sanningen af en brottslig och han var så pass människokännare, att han mycket väl såg, när han skulle använda det ena eller andra sättet.

Var det en mycket illmarig brottsling, så låtsade han icke alls om, att han misstänkte den utan gick så nått åt den till dess han fick bevis och var det en feg eller dum person, då skrämde han honom, så han blef halft ifrån vettet.

Kronolänsman Sandblom hade från första stund sina misstankar riktade åt ett visst håll, men han lät ingen märka det. Att snickaren blifvit mördad, det visade sig vid obduktionen, men af hvem?

Hade han några fiender eller fans det andra som kunde misstänkas hafva traktat efter hans lif af en eller annan orsak?

Han stälde dessa frågor till den dödes svärmoder.

»Han ha fiender, nej för all del», menade gumman, »han var den beskedligaste varelse i verlden, som icke gjorde en mask förnär och hon hade aldrig hört, att han varit ovän med någon och icke fans det heller några andra, som kunde hafva intresse af att vilja beröfva honom lifvet, han hade ju icke mycket af det verldsliga goda, och det lilla han lemnade efter sig, det skulle ju endast hustrun ärfva och för all del, nådig länsmannen måtte väl icke misstänka henne».

Under det hon talade fixerade Sandblom henne noga, men icke så att hon förstod det.

Nej, för all del, han misstänkte visst icke hvarken den dödes hustru eller hennes hederliga släkt, »men», tillade han, »brukade icke den döde spela kort, jag vet, att det här uppåt i skogarne finnes kortspelare-

nästen, kan han icke ha setat och spelat der ifråga-
varande natt och kanske hafva vunnit, kan icke då
någon hafva blifvit förargad häröfver och hafva
följt efter honom, när han gått hem och utöfvat den
hemska gerningen, man vet ju hvartill spelet kan
leda menniskan?»

Det flammade till i gummans öga.

Det hade hon icke tänkt på förr, jo han brukade
spela och hann vann då nästan alltid, hon kom nu
också att tänka på, att han den senare tiden många
gångar kommit sent hem och han var då alltid så
»förscharrad» (upphetsad). »Men för all del», slutade
gumman, »inga ord efter mig, han var för resten
den bästa svärson jag kunde tänka mig».

Det var ett egendomligt leende som upplyste läns-
man Sandbloms barska drag när han tog afsked,
hade någon af de i dramet spelande personerna märkt
det, hade de nog kommit under fund med att de
borde akta sig.

»Det går bra», sade Sandblom för sig sjelf, när
han åkte landsvägen neråt mot Åkarp, »hustrun sade,
att han aldrig var ute sent om qvällarne och svär-
modern att han var det, hvem skall man tro».

Länsman Sandblom var en af de humanaste och
af allmogen mest omtyckte länsman på den tiden,
men han var en fasa för alla brottslingar. Ty han

egde enligt allmogens uttryckssätt riktigt konsten »att klämma sanningen fram».

I det dagliga lifvet i umgänget med byfolket och andra bekanta var han rolig och glad och slog sig gerna lös ibland ett muntert lag, der han var den uppsluppnaste af dem alla, men så snart det gälde att uppspara ett brott gaf han sig hvarken rast eller ro.

Detta familjedrama hade mycket upprört allmänheten, men man litade fullt och fast på att Sandblom, blott han fick tid på sig skulle »klämma fram sanningen».

Han syntes också outtröttlig, hvarje morgon under en veckas lopp syntes han köra landsvägen uppåt mot Ask, der han i kringliggande orter noga tog reda på, hvad man visste och tänkte om den mördade och hans familjeförhållanden, och det var hemska saker han fick reda på.

Grannarne bekräftade, att den mördade varit en godmodig och beskedlig man, men att hur mycket han arbetade och släpade så blef der ändå icke nog till hans lättjefulla och fåfänga hustru, som blott fordrade grannlåter och läckerheter. Svärmodern hade i alla tider varit ett »lidt stycke» och man visste, att hon icke tålde svärsonen emedan hon hoppats få dottern bortgift på ett rikare ställe. Svärfadern var ett beskedligt få, som alltid lät fruntimren kommandera sig och icke vågade motsätta sig deras önskningsar och som sjelf för egen del icke åtrådde något högre än att dagen i ända få ligga i fred i kakelugnssängen.

Grannarne visste berätta, att svärmodern ett par gånger sökt förgifta svärsonen, en gång hade hon lagt arsenik i ett äpple och lagt detta i fönstret, han hade bitit, men genast spottat ut biten, då han märkt den dåliga smaken, man visste äfven berätta, att hon försökt förgifta kaffet för honom men misslyckats. Han fick äfven höra, att hennes ene son,

Nils, som tjenade i Ströö på senaste tiden blifvit så besynnerlig till sinnes och hans husbondefolk hade gett akt på, att han varit sådan sedan en fjorton dar innan svågern dog och efter det dennes lik hittats hade lynnet försämrats. Han åt knappast, långa stunder grät han och en gång hade husbonden öfverraskat honom uppe på höskullen, då han låg och grät och läste i en psalmbok.

Då husbonden frågat honom, hvarför han låg der och grät och läste psalmer hade han blott svarat, att det var för det han snart skulle upp och exercera, som han var så ledsen.

En dag, det var nära 14 dagar efter det man funnit liket, reste Sandblom till Ströö. Det bar sig så, att det just var Nils som den dagen var hemma på gården och stod till reds att taga emot den körandes häst.

Så snart han fick syn på länsmannen darrade han i alla leder, men denne låtsade om ingenting.

»Så ja, grällen, så ja, stackars pojken,» pratade länsmannen med den svettiga hästen, under det Nils spände ifrån, men derunder passade han på tillfälle att obemärkt fixera denne.

När hästen var fränspänd och satt in i stallet gick länsmannen in i stugan och talade med värdfolket. Han dröjde väl derinne en timmas tid. Då Sandblom såg Nils begifva sig in i dränghuset skyndade han efter ditin och stängde dörren om sig. Men dessförutan hade han vidtalat värdfolket och en piga, så att de följde efter och stodo utanför dörren för att höra.

Sandblom tog på sig sin mest stränga uppsyn och rynkade ögonbrynen, så att Nils ofrivilligt drog sig undan i ett hörn.

»Se så, käre Nils,» sade han med skarp stämma, nu duger det icke att du drager dig undan eller nekar. Hör nu hvad jag säger, du har brutit emot

Guds och människors lagar, du är en mördare, det är du som varit med om att mörda din stackars svåger. Tyst, säg icke mot, du kan icke neka, jag ser det på dig. Våga icke! Jag har icke kommit att förhöra dig, jag har kommit för att häkta dig, försök icke att draga dig undan, det hjälper icke mera. Det är du som mördat din svåger, din moder har förledt dig dertill, tyst, säg icke emot, din moder har förledt dig dertill, du var ett nöt, du lät leda dig af henne att mörda din svåger, som aldrig gjort dig annat än godt. Hör du icke. Jo, jag ser det nog, vill du bekänna, jasanya, kom hit folk, kom hit fjerdingsman och hören, hvad den här brottslingen har att säga».

Nils dignade ner till golfvet och darrade af fasa. Fjerdingsmannen, husbondefolket och pigan kommo in.

Länsmannen sänkte något stämman:

»Nå Nils, erkänner du brottet, säg?»

»Ja».

»Ar det du som mördat din svåger?»

»Ja».

»Hvem är det mera».

»Det var mor, som jag icke fick vara i fred för, jag ville icke, en gång var jag gången hem för att göra det, men jag sprang derifrån innan någon visste om det, andra gången jag kom hem fick jag icke vara i fred».

»Fjerdingsman, tag honom», sade Sandblom åt fjerdingsmannen, denne satte klofvarne på brottslingen, som förkrossad lät göra med sig hvad som helst. Med fjerdingsmannen vid sidan och fången bak i vagnen körde derpå Sandblom direkte i väg mot Ask.

Länsmann Sandblom hade arrangerat allt i förväg och samtidigt med att han kom till platsen för detta familjedrama stannade der också på något afstånd en annan skjuts.

Då gumman kom ut och fick se länsmannen och sonen fångslad föll hon baklänges mot husväggen, men repade sig snart igen, tack vare sin medfödda fräckhet.

»Jaså, Nils», ropade han, det har då gått så långt med dig, att jag skulle få se dig på länsmannens kärra, du har alltid varit olydig —»

»Tig», röt länsmannen, så gumman darrade och icke kom sig för att säga ett ord mera, »han har nog varit en alltför lydig son till dig, odjur».

I detsamma framkommo på en vink af honom personer, som togo såväl gumman som hennes man och dotter, bundo dem till händer och fötter och satte dem upp på den för deras räkning iordningsställda vagnen.

Gumman var alldeles utom sig af häpnad och förskräckelse, hon hade trott sig spela sin roll af oskyldig så bra för länsmannen, att hon trodde han var alldeles förd bakom ljuset, och just när hon trodde sig som mest fri för misstankar kom han och utan vidare, utan någon undersökning, häktade dem allesamman.

Hon kunde icke förklara detta på annat sätt, än att det var Nils, som angifvit dem allesamman och i förargelsen häröfver spottade hon på honom.

Detta lass med fångar väckte uppseende öfverallt der det drog neråt landsvägen och öfverallt stod folk samladt för att se dem. Deltagandet var allmänt för den stackars vilseledde Nils, men deremot var belåtenheten stor öfver att den eländiga, gamla modern äntligen råkat i rättvisans händer.

Vid Onsjö, Rönnebergs och Harjagers härads extra ting i Åkarp hölls ransakning med fångarne. Det gamla tingshuset var till trängsel fylldt med nyfikna och långa vägar ifrån hade kommit folk för att se de beryktade fångarne.

Först förhördes den mördades svärmöder, men hon var obeveklig. Hon hade ingenting att erkänna, hon visste ingenting. Hon visste icke huru de kunde taga sig för att häkta en så oskyldig människa som hon.

Både domarens, häradshöfding Engzells, och åklagarens maningar till henne att ej framhärda i sitt trots utan bekänna brottet voro förgäfves.

Om de ville tro, att hon begått något brott så gerna för henne. De kunde få tro hvad de ville, men hon för sin del trodde också hvad hon ville om både domare och nämnd, som icke ville släppa henne lös.

Domaren svettades af bara förargelse öfver den envisa gumman. Hon utfördes och i stället kom sonen in.

»Nå», sade domaren, »är du nu villig att lätta ditt samvete med en bekännelse, om huru allt tillgått vid detta sorgliga brott?»

Ett knapt hörbart ja hviskades fram af ynglingen, som stod der nedböjd och med nedslagna ögon, hvilka han icke vågade upplyfta.

»Nå, säg då högt och tydligt huru allt tillgick».

»Jo, det var så, att Lindvall och jag aldrig i tiden varit ovänner utan han har i stället gjort oss allihop mer godt än ondt och därför tyckte jag det var så rysligt, att mor kunde hafva sådana tankar om honom».

»Hvad för tankar».

»Att taga lifvet af honom».

»När fick du först lära känna dessa tankar».

»Ah, det var väl en månad innan han blef borta.

Mor kom en dag till mig i Ströö, der jag tjenade, och då började hon tala om hur hon hatade honom, hon sade att det varit mycket bättre, om han aldrig blifvit gift med syster, ty som syster såg så bra ut så fans det många som ville hafva henne och om hon skulle blifva enka, så fans det uppe i skogsbygden en riker karl, som skulle vilja gifta sig med henne och då blefve det så bra, jag behöfde icke tjena hos främmande utan kunde då gå vid min nye svägers gård som son i huset och göra nästan hvad jag ville. Dervid talade mor också om att min syster blef illa misshandlad af sin man. Så snart de voro ensamma slog han henne, sade hon. Och en gång sade hon, att när hon och far kommo hem hade han tagit henne i hårflätan, släpat henne tvärs öfver golfvet och dragit henne ut på gården. Ack, herr domare, nu vet jag att allt blott var som mor ljög för att uppreta mig, ty hon visste, hur mycket jag tyckte om min syster, och jag vet, att han aldrig gjorde henne något illa, men detta tänkte jag icke på då».

»Nå, hvad talades du och din mor sedan vid om».

»Jo, hon sade till mig, att det var så länge sedan jag sist var hemma, om inte jag kunde fråga mig lof om söndag och gå hem, detta lofvade jag, och så taltes vi icke vid mera den gången».

»Men på söndagen gick du hem?»

»Ja».

»Nå, hur gick det då till?»

»Jo, jag var väl hemma några timmar och när jag så skulle gå gick mor och följde mig på vägen, och när vi så pratade nämde hon först det der hon ville hafva mig till. Han var henne i vägen sade hon, hon kunde icke på vilkor lida se honom för sina ögon, det var en stor plåga, och om jag visste huru han marterade min syster. Han var nog slät i synen, sade hon, när någon såg det, annars så var

han farlig, och det allra bästa för oss alla var, att vi blefvo af med honom. Hon ville hafva mig att göra det. Vi skulle, när det blef mörkt locka honom ut och så skulle jag slå honom och så skulle vi göra af med honom någonstädes så ingen menniska skulle veta, hvar han blifvit af».

»Nå, hvad sade du då?»

»Herr domare, jag blef så rädd för mor, sådan hade jag aldrig trott henne vara, och när jag såg på henne tyckte jag hon var sjelfva den lede, som frestade mig. Jag blef så rädd så jag sprang ifrån henne, jag hörde, huru hon kallade på mig och skrek efter mig, men jag vågade icke vända mig om utan sprang hem till Ströö».

»Tänkte du då sedan på hennes förslag».

»Ja, herr domare, jag hade underliga tankar för mig sjelf, der jag gick vid mitt arbete ibland tyckte jag, att det var synd om mor, om hon verkligen skulle plågas af att se sin svärson, han hade ju ändå varit så snäll vid mig många gånger och så undrade jag om det var sant, att han var stygg vid min syster och om hon kunde få det bättre sedan han blef död. Jag sökte alltid slå bort dessa tankar, men de kommo igen. Jag gaf mig till att sjunga och hvissla, jag skrek och väsnades för att skingra tankarne, men jag blef icke af med dem, mor hade satt dem för envist i mig.

Så midt under veckan kom mor och helsade på mig, hon sade, att jag icke skulle tänka på hvad hon sagt, hon ångrade det nu, men hon hade sagt det i yrsel, han hade gjort henne sådan, hon trodde hon skulle bli galen, om hon längre såg honom. Så sade hon, att jag kunde väl komma hem om söndag igen för att visa, att jag icke var ond, hon ville, att jag skulle komma hem, så skulle jag riktigt få se hurudan han var».

»Och du gick hem på söndagen», sade domaren med allvarsam, sträng ton.

Brottslingen suckade.

»Ja, jag gick hem».

»Berätta nu detaljerna vid brottet».

»Ack, käre herr domare, får jag icke slippa, detta är det värsta af allt ihop».

»Berätta nu».

»Jag gick hem på söndagen sent på eftermiddagen. Mor hade köpt hem bränvin och hon slog upp och bjöd oss karlar, far drack med. Sedan sade hon till far, att han kunde »hålla om flaskan» och spendera medan hon satte kaffepannan på. När kaffet var färdigt drucko vi några gökar och det började gå alldeles rundt i hufvudet på mig. Jag fick åter de der tankarne, och jag mins att jag svettades bara som jag var arg. Det var redan mörkt, när jag skulle gå, och då sade sväger, att han skulle gå och följa mig för annars gick jag vilse. Mor gaf mig ett tung, tjockt trä i handen och sa', att jag skulle hafva det att stö' mig på och freda mig med för dåligt folk. Vi gingo ut, sväger gick före, när jag skulle gå ut genom förstu'n, högg mor i mig och hviskade i örat: »Akta dig, du vet väl hvarför han nu vill gå med dig, han ämnar slå ner dig, när ni kommer ut ifrån huset. Men slå du bara först till honom med staken, men slå så det blir »döaslag» annars så är det han som gör dig olycklig».

O, herr domare, jag hör när jag vill mors röst, den var så hemsk och hväsande. Jag var yr i hufvudet, hade icke en enda redig tanke och så snart jag hann upp sväger slog jag honom i hufvudet med 'staken'. Han föll omkull och ropade: »Nils för Guds skull». Jag slog honom ett tag till. Då rörde han sig icke mer. I detsamma jag då vände mig om fick jag se mor stå bredvid mig. Hon hade ett rep i handen, hon räckte mig det och sade, att jag

skulle lägga repet om honom och dra honom ut i mossen. Jag gjorde så».

En våldsam skakning öfverföll ynglingen vid erinringen härom och han förmådde icke längre stå utan måste bäras ut ur salen.

Derefter infördes den mördades hustru. Hon var af en ovanlig skönhet och hennes röda kinder, hvilka fängseluften icke förmått bleka, stucko bjert af emot den gråa fångdrägten.

Ingen kunde läsa hennes känslor, hon såg hvarken ledsen eller ångerfull ut. Hon syntes mera som om hon icke hade med saken att skaffa och tycktes vara förvånad öfver att befinna sig inför rätten.

Hon hade ingenting vidare att säga än att hon var oskyldig till delaktighet i mordet, hvilket allm ännu meningen också var, men på domarens fråga, om hon icke förut hyst misstanke om att modern umgicks med planer att rödja mannen ur vägen, kunde hon icke svara annat än ja. Sedan mordet var begånget visste hon hvem som föröfvat det, men hon teg dermed och dolde brottet. Hon var kall och hård och icke en min gaf tillkänna, att hon saknade mannen.

Hennes fader hade icke heller mycket att säga. Han hade aldrig fått del af hustruns planer, men han visste när brottet begicks och af hvilka.

Den gamla, förhårdade qvinnan infördes ännu en gång. Hela protokollet upplästes och hon fick höra sonens ångerfulla bekännelse. Hon var lika trotsig och när bekännelsen slutats knöt hon händerna och ropade:

»Det nötet!»

Domaren höll ett långt allvarligt tal till henne och bad henne bekänna och ångra. Hon svarade:

»Bekänna kan jag, men ångra gör jag aldrig».

Menigheten afträdde och rätten höll öfverläggning. Efter en timmes öfverläggning afkunnades domen. Anna och hennes son dömdes för mordet till

halshuggning, hennes dotter till 5 års straffarbete och mannen till 2 års.

Ännu icke gaf den eländiga, gamla mörderskans trots vika.

Då hon hörde domen gaf hon upp ett hänskratt och sade:

»De låta mig väl åtminstone lefva julen öfver så jag får smaka julgröten».

Ingen af de dömde klagade och domarne gingo också i verkställighet.

En af de personer, som varit en af de mest verksamma vid deras gripande och som hjälpt Sandblom med upptäckande af brottet lefver ännu i Helsingborg. Det är kommissarie L. Andersson, som på denna tid var tillförordnad kronolänsman i stället för kronolänsman Centervall i Sonnarp, som dock bodde i Stehag och hade tjänstledighet.

Herr Andersson var den, som efter att misstanke om Lindvalls hemska död uppstått, förstod att så småningom leta sanningen ur den mördades svärfader, Måns, det var också Andersson som var den förste att finna liket, der det var kastadt för att gömmas undan verdens ögon.

VI.

Länsman Hammar och tatarne.

Nere i trakten af Stora Harrie, Vestra Karleby, Saxtorp, Söderhviddinge och Norrhviddinge traskar ännu omkring ett gammalt original, kändt i vida trakter som länsman Hammar. Sin egentliga bostad har han på Vestra Karleby fattighus, men som han icke mycket trifves der så går han under jagtiden alltid omkring med en bössa på ryggen och två, ofta tre à fyra magra hundar med sig. Sällan händer det väl att han skjuter något vildt, men så många flera glasorrar, ty gubbens svaga sida är det starka och detta har en gång varit hans förderf.

Han är bekant och känd öfverallt, och jägaren måste ju, när han blir uttröttad hvila och så går han in hos bekanta i närmaste gård, blir bjuden på mat vid samma bord som husbonden och ofta flere supar. Det händer då, att jägaren, väl utkommen, känner sig öfverfallen af samma trötthet och kan icke gå

längre än till nästa gård, der han också måste hvila ett tag och taga sig en styrketår, om husbonden är hemma.

Kommer gubben då i riktig stämning, så kan han berätta historier och tilldragelser ur sitt skiftesrika lif, ty den som känner länsman Hammar rätt vet mycket väl, att han varit med om åtskilligt både roligt och äfventyrligt här i verlden, ty länsman Hammar har en gång varit kronolänsman inom det distrikt han nu går och jagar glasorrar och i den by, der hon nu åtnjuter fattigunderstöd, och hans bragder som länsman äro vidt omtalade. Länsman Hammar han kunde tukta tjufvar och tattare, säger ännu allmogen och i den konsten lär han hafva varit en riktig öfverdängare.

Vestra Karleby har i alla tider varit illa beryktadt för sina banditer och i de gamla, skröpliga husen å ömse sidor om den s. k. gatan, har i gamla tider mångt blodigt drama utspelats och många stora brottingar hafva haft sina tillhåll der.

Det var en tid, då det var riktigt liisfarligt att färdas genom »Karleby gata», det hände att resande blefvo rånade der midt på dagen och de som kommo der om nätterna voro icke fria för att ett tu tre några personer kommo ut och stannade hästarne och läto knifvarne blixtra för ögonen. När bönderna därför om hösten skulle till Landskrona och sälja sin säd, så måste de alltid vidtala hvarandra så att de blefvo flera i sällskap och ofta voro en tio à tolf körande i rad för att vid behof kunna skydda sig emot tattarne.

Det hade förts ett vildt, nära nog laglöst lif i Vestra Karleby ända till dess de fingo länsman Hammar på halsen, ty han kunde tukta dem efter besked. Han hade en detektiv natur som få och stor och stark var han, så att han gerna kunde taga ett par tre tattare i nacken på en gång och svänga dem i luften om det gälde. Han förstod att från

början injaga en formlig förskräckelse hos dem och man behöfde icke tro, att de vågade stjäla på en marknad, då de visste att Hammar också var der, ty de visste icke hvar de hade honom; kanske just den der gamle skröplige bondgubben med den långa rocken med sex gula knappar der bak och som gick och såg så enfaldig och dum ut, kunde vara Hammar, ty han brukade under allehanda förklädnader hålla utkik på sina gossar och de visste ibland icke af förrän han stod bredvid dem och högg dem i kragen.

Han fruktade aldrig och troligen var det denna djerfhet och oförvägenhet som imponerade på banditerna. Visste han att ett halft tjog tjufvar voro samlade på ett ställe, så hyste han ingen fruktan för att om natten med tillhjälp af sin dräng öfverraska dem. Du och du har stulit der och der, kom nu med mig, jag träffar er andra en annan gång och så tog han en och drängen en och foro åstad med dem innan sällskapet hann tid att hemta sig från förvåningen.

Men det gick illa för Hammar till sist, han var för djerf och öfvermodig, troligen tog han för mycket till flaskan och blef snart svag, det berättas också, att det var något som icke »stämde» riktigt öfverens och så blef han snöpligt afskedad och den sista resursen är nu fattighuset och »goda vänner».

Från hans glansperiod som länsman kan jag dock icke underlåta att berätta följande roliga historia som dels visar hans djerfhet och förslagenhet, dels hvad en länsman kunde tillåta sig under »den gamla, goda tiden».

Hammar hade en gång fått kunskap om att ute i ett hus på Våleholms fälad skulle dölja sig några kringstrykare, deribland en illa beryktad tjuf, som föröfvat talrika stölder i Stora Harrie och Söderhvidinge och därför gjorde bäst i att dölja sig så mycket som möjligt.

Hammar var icke den som funderade länge på en sak utan en afton hade han förklädt sig till den ypperligaste galgfogel, så att icke en gång hans far skulle känt igen honom. Försedd med snusbrunt lösskägg, röd peruk, plåsterlapp på näsan, snus mellan läpparne och en till ytterlighet trasig kostym, ur hvars ena rockficka en grön halfstopsbutelj och ur hvars ena västficka en kortlek tittade fram, med en väldig knölpåk i ena handen och ett par trasiga skor på fötterna gick han framåt aftonen öfver Våleholms fälad och närmade sig det illa beryktade huset.

Han såg på afstånd att ljus glimmade och knackade på. Han hörde ett buller och pratande derinne och efter mycket väntande kom en gubbe och öppnade.

Vår förklädde länsman spelade sin Lundströms roll på det utmärktaste och då han vinkade med flaskan öppnade gubben genast dörren för honom på vid gävel.

Härinne fans ett utvaldt sällskap af banditer och Hammar igenkände de fleste som sina f. d. klienter. Bekantskapen med vår »resande gesäll», som han kallade sig, var snart gjord, och det dröjde icke länge förrän han i all gemytlighet satt med dem vid bordet, spenderade bränvin, söp, spelade kort och svor det värsta han orkade.

Han hade från första stund närmast sig den han sökte, och han bemödade sig att snart nog komma på förtrolig fot med honom, detta lyckades också, tack vare den medhafda flaskans magiska kraft.

När tjufven blifvit rusig sade Hammar, om han

ville gå med ut, så skulle han anförtro honom en viktig nyhet.

De följdes åt.

När de voro komna ut frågade Hammar tjuften om han ville vara med om en god affär.

Detta ville denne ju gerna.

Nu anförtrodde Hammar honom, att han under dagens lopp besökt en rik bondgård i Söderhvidinge, der det icke alls var konstligt att taga fönstret af på gafveln, krypa genom det och in i sommarstugan, der det fans lite af hvarje som lönade sig att stjäla.

Detta ville han ju vara med om, och de båda följdes åt som såta vänner mot deras gemensamma mål, tjuften föga anande, att den han just skulle gå att stjäla i lag med var sjelfva länsmannen.

De tycktes hafva riktig tur med sig, då de nu gingo att utföra mörksens gerningar, alla i byn lågo försänkta i den bästa sömn och inte ett ljus syntes.

Då de kommo till den omtalade gården gingo de så tyst genom hagen och bort till gafveln. Der anvisade Hammar sin kamrat, huru de skulle göra inbrottet, tjuften tog med gammal, van hand fönstret af, klef så tyst upp och kröp in.

Men hvad nu då, hvad var det för väsen som i en hast uppstod och plötsligt bröt nattens tystnad? Der inne i sommarstugan hördes skrik, svordomar och buller som om man varit i fullt handgemäng och derpå tändes ljus.

Några handfasta personer hade varit uppe och emottagit tjuften så snart han kommit in om fönstret och han visste icke ordet af förrän han låg bunden till händer och fötter.

Men ännu större blef väl hans öfverraskning när endast få minuter derefter en länsman i full uniform inträdde, och i dennes röst igenkände han sin kamrat för qvällen.

Det är väl icke att undra på, om han blef

rasande, men Hammar skrattade och tog gossen med sig.

Hela planen med alla dess detaljer hade han förut på förhand uppgjord med folket i gården.

Så lurades tjufvar i den gamla tiden.

VII.

Spökhuset i Helsingborg.

I Helsingborg fans i gamla tider tvenne hus som med fullt skäl buro hvar sitt olycksbådande namn, det ena kallades »olyckshuset» och det andra »spökhuset»; i det förstnämnda hade hvarje medlem i en familj blifvit hemsökt af olyckor och sorger och i det senare uppfördes dylika scener som i våra dagar omtalats ifrån Karlskrona, Köpenhamn, med flere städer, der i något hus förts det värsta lefverne och möbler och dylikt slungats hit och dit af osynliga krafter.

Olyckshuset låg i hörnet af Södra Storgatan och Södra Kyrkogatan, der nu målare Anderséns hus finnes, ehuru något längre inne å tomten inom en inhägnad.

I detta hus bodde på 1820 talet en arbetskarl Nils Johansson. Johansson hängde sig, hustrun blef vansinnig, en son, Johannes, blef en bandit och straffades tvenne gånger med spö för misshandel mot sin svagsinta moder, andre sonen, Petter, satt en lång tid häktad på misstankar att uppe vid Herrevadskloster hafva mördat en målaregesäll vid namn Mellqvist, men blef sedan frigifven, då inga bevis funnos, ehuru han sedan hela sitt lif af allmänheten betraktades som mördare, lägger man så härtill, att en dotter Elna för sedeslöst lefnadssätt hamnade på spinnhus, så kan man med skäl säga, att denna familj var en olycklig och att allmänheten hade rätt, då den kallade huset för ett olyckshus.

Icke långt derifrån vid dåvarande Lilla Södra gatan låg det hus som blef så beryktadt för sina spökerier.

Det var år 1833 en vacker sommarmorgon som oväsendet först märktes. Egarinnan, en gammal enka efter målaren Otto Zebeck, hade just varit ute på torget och gjort uppköp till middagen. Då hon öppnar dörren och träder in börjar en gammal, till utseendet skröplig, blåmålad dalaklocka röra sig på sin plats, stiga fram midt på golvet och liksom göra en artig nigning för madam Zebeck och derpå börja en vild dans omkring rummet.

Man kan väl icke undra på att fru Zebeck blef högst altererad öfver att hennes annars så fromma, trogna moraklocka blifvit så lätt på foten på gamla dagar. Hon tog tag i henne och flyttade henne tillbaka på sin plats, men det var omöjligt få henne att stå stilla förrän andra personer tillkallades och då stod hon der åter lika sipp och sedig som förr vid den blåtapetserade väggen.

Så blef det tyst för dagen, men på natten blef der i huset det mest infernaliska larm som kan tänkas och störde kringboendes sömn på stor omkrets: Det larmade som om flere hundra grytlock och dito ka-

struller voro i fullständigt krig med hvarandra, men så snart de uppskrämde grannarne hunno till platsen upphörde genast oväsendet och de funno, när de brutit upp dörren, fru Zebeck liggande afsvimmad badande i svett på golfvet med grytor, kastruller och kopparpannor omkring sig.

Hon kunde icke förklara någonting. Alla köks-sakerna hade plötsligt börjat flyga och fara rundt omkring i rummet och då hon skulle taga fast dem fick hon en stöt för bröstet, så att hon föll omkull och var sanslös till dess folk väckte henne.

Morgonen derpå kom en grannqvinna och helsade på och rätt som hon då står i yttre rummet kommer först en brödknif och så en sax flygande förbi örat på henne, dock så att skaftet på kniven kom före och handtaget på saxen likaledes. Att den vänliga grannqvinnan icke längre hade ro i huset är väl icke att undra på, och hon sprang därför också åstad allt hvad tygen höllo och berättade för alla dem hon träffade om spökeriet.

Den dagen var det ett lif utanför huset, hvarenda menniska i staden som hade så mycket tid på sig skulle dit och se, en del stod inne och en del stod ute på gatan i kö dagen i ända, men det spökade icke mera den dagen, troligen voro spökerna generade att göra sina föreställningar för så många, och i så fall får man beundra deras blygsamma natur.

Öfverallt i staden talades knappast om annat än om spökhuset, tviflare fans det många, men det fans också de som trodde, att huset regerades af osaliga andar eller hvarför icke af sjelfva hin håle. En del påstodo att enkan hade svartkonstbok och att hon läst så mycket i den, att hon manat fram sjelfva hin, men sedan icke hade förmågan att mana honom tillbaka till det ställe, der han rätteligen borde vara, andra åter påstodo, att det var enkans gamla verksgesäll som spökade, ty den förut omtalade vid

Herrevadskloster mördade målaregesällen Mellqvist var just hennes gesäll som ifrån mannens frånfälle till sin egen hemska död förestod målareverkstaden.

Så småningom tystnade det dock i huset och så småningom tystnade också talet i staden om spökan- det, men icke för alltid. Efter en månads lugn och tystnad började det igen värre än någonsin förut. En dag hörde förbigående ett hemskt skrik derinne och när de kommo in sågo de den olyckliga enkan ligga på golvet med ett stort skåp öfver sig. Efter den betan måste hon ligga till sängs och stilla åse huru det spökade omkring henne. Allt som hängde på väggarne föll ner, stolar hoppade som om de voro besatta, det smälde i dörrarne och ibland sprungo fönsterrutorna sönder.

Under detta spökande försummades mycket som annars kunde blifvit gjordt i staden, dagligen var det folk vid huset för att bevittna spökeriet.

Till spökhuset skulle alla, till och med ordningens upprätthafvare stodo här i kö mangrant dagen i ända och väntade få se en skymt af spökerna, medan de läto ordningen sköta sig sjelf bäst den ville och kanske icke det sämsta af allt, den nya tullbetjeningen som annars var så noga på sin post, lemnade nu kusten åt sitt öde för madam Zebecks spöken.

Klentrogna ville också påstå att fru Zebeck sjelf på något hemligt sätt tillstälde spökerierna för att locka dit tullbetjeningen och att hon icke hade så litet betalt för det af handlarne, hvilka under tiden passade på att insmuggla sina dyrbara varor, men allt det der var väl blott argt förtal om gumman Zebeck.

Men hvad som är alldeles faktiskt det är att hennes hus var utmätt för skuld och att, när utmätningsauktion skulle hållas ingen ville köpa det, ty hvem vågade väl bo i ett spökhus.

Det drög flere år om och gumman fick sitta qvar i orubbadt bo i sitt spökhus. Flere gånger utbjöds huset förgäfves på auktion, men ingen ville bjuda på det.

Man lade sent omsider märke till att spökerierna alltid började en åtta dagar före det hvarje auktion skulle hållas och fortforo till dess auktionen var öfver, då de tystnade till dess ny auktion återigen blef utlyst. Det tyckes således vara vänliga spöken som ville hjälpa enkan Zebeck i sin bedröfvelse.

Men omsider lyckades det ändtligen att finna en köpare, ty då huset utbjöds för sjunde gången inropades det af klockaredrängen Johannes Isaksson som, man får antaga, icke hyste någon rädsla för spöke och sedan han tagit huset i besittning upphörde dylikt oväsen helt och hållet, fastän gumman Zebeck svor på att hon »när hon blef död skulle spöka på honom så länge han lefde», för det han köpt hennes hus.

VIII.

En erkebandit.

Sägnerna från gamla tider omtala att det i Skåne funnits en djerf och farlig bandit, som för sina otaliga stölder och bofstreck var vida beryktad och ingifvit en formlig fasa i de trakter, der han huserade som värst. Då han ofta för att undvika rättvisans tjenare förklädde sig och uppenbarade sig i fruntimmerskläder kallades han på skånska »slommapågen». Det förtäljes att man aldrig kunde hålla honom qvar i något fängelse, blef han någon gång häktad så dröjde det icke många gånger förr än han försvann ett tu tre utan att någon visste, hvar han blifvit af. Vidare går i bygderna det omdömet, att han aldrig stal ifrån de fattiga utan alltid från rika och när han någon gång förklädd under sina vandringar kom till ett fattigmanhem och begärde mjölk eller dricka lemnade han alltid efter sig en silfverpenning, som han så tyst smugglat i klädningen till något barn. Om hans äfventyr gå i de skånska bygderna många vidunderliga historier och några af dem berättas ännu sålunda i folkets mun:

Han lär hafva varit en rik mans son, men som han redan i barndomen började föra ett vildt lif så blef han utstött ifrån familjen och redan som yngling blef han straffad för stöld. I fängelset skall han hafva gjort bekantskap med en till lifstids straffarbete bortdömd erkebandit och då denne icke sjelf kunde hoppas mera använda de konster han kunde, så lärde han den unge förbrytaren dem och denne var en så villig lärjunge, att han sjelf blef en lika stor erkebandit och när han kom ut föröfvade han de värsta stölder utan att någon kunde komma om honom och när han sent omsider blef häktad så var han morgonen derpå försvunnen. Det påstods att han hade förmågan att »blåsa» upp ett lås om det var aldrig så säkert.

Han hade en broder som var prest, och det lär hafva varit denne, som var polisen behjelpig att söka upp honom eller som åtminstone gaf goda råd och som den unge tjufven visste detta så sade han, när han sattes in:

»Ja, det skall inte dröja länge förrän jag helsar på hos min fine bror».

Det dröjde icke heller länge.

Natten efter det han försatt sig sjelf på fri fot gjorde han också visit hos presten och länsade honom så väl på garderob som silfver och de följande nätterna huserade han i alla rika hem. Det halp icke att bevaka aldrig så väl, han stal ändå.

Man visste förstås hvem det var som var tjufven, ty stölderna började strax efter det han rymt.

Folk från flera byar uppådades att hålla vakt vid vägar och stigar och passa på honom både natt och dag i fall han skulle komma, men han var dem för slug.

Under Allarps bro lågo en dag en tio stycken drängar och fjerdingsmannen och skulle passa på honom, han var jagad och omringad å flere håll,

så att man antog, att han var tvungen att komma den vägen.

Bäst de så lågo kommer der ett ståtligt ekipage, tvenne svarta frustande hästar förspända en karett. Drängarne kunde icke styra sin nyfikenhet utan kröpo fram för att se, hvem den fine resanden var.

»Hör nu, karlar, hvad gören i der», ropade han till dem.

»Vi vakta på »slommapågen», som ska' komma denna vägen och då ska' vi taga honom».

»Då får ni allt vara säkra af er», menade den fine herrn, »ty »slommapågen» är en listig kanalje».

»Ja, men vi ä elfva stycken och han ä ensam».

»Ja, låt mig se bara att ni hugger honom. Den förste som kan taga honom kan i morgon gå hem till mig, då han skall få 25 riksdaler i drickspengar».

»Det är allt bra pengar», menade en dräng och tog mössan af sig, »men hvar ska vi då gå för att få de der 25 riksdalerna, hvar bor herr grefven?»

»Jo, det ska' jag säj dej, min käre Jöns, jag är just »slommapågen», och kan du ta mig så får du säkert pengarne af min bror».

Dervid klatschade kusken på hästarne och det fina ekipaget rusade åstad med en väldig fart lemnande de elfva vid bron med sina långa näsor att göra några stilla betraktelser.

Dagen derpå fick man veta att både ekipage och hästar voro stulna på Trollenäs herregård.

En gång berättas det om hurusom han förstod att på ett fiffigt sätt stjäla ifrån en rik bonde. Denne skulle bittida en morgon leda ett par oxar till staden och sälja dem på marknaden.

»Slommapågen» hade fått veta detta och han funderade öfver hur han skulle komma till att stjäla ifrån gubben.

Så sprang han i förväg och hängde sig upp i ett träd i skogen bredvid den väg, der gubben skulle

färdas. Gubben kom knogande med sina oxar och fick se den hängde i trädet, men han hade brådt med att komma till staden och brydde sig icke vidare om »sjelfspillingen».

När gubben var kommen utom synhåll kröp denne ner ifrån trädet, sprang en ginväg genom skogen och hängde återigen upp sig i ett annat träd.

När gubben nu kom dit och såg denne nye figur sade han för sig sjelf:

»Nej, nu ä människorna rent galna eller också är det spökeri i den här skogen, det må jag se efter. Jag går tillbaka och ser efter om den andre hänger kvar och då får jag anmäla det för någon, men är han icke der så är det spökeri alltsammans».

Dervid band han oxarne vid ett träd och gick tillbaka för att se efter, men då sprang den hängde ner ur trädet tog oxarne, ledde dem till staden och sålde dem på torget i en handvänning.

Mycket fattigt folk fick ofta besök af honom, ty största delen af hvad han stal ifrån de rika delade han ut ibland de fattiga och det hände, att han en natt först bröt sig in i visthuset vid en stor gård; tog en del mat, bröt sig sedan in i kammaren till ett litet hus, der en fattig familj bodde och lade maten der.

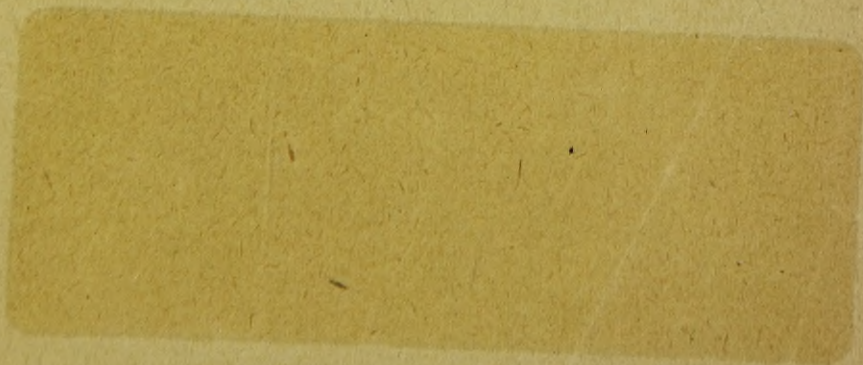
Han lär hafva haft en stor förmåga att kläda om sig och förändra sig. Så att när personer voro på spaning efter »slommapågen» hände det mer än en gång, att de träffade på ett fruntimmer, hvilken de frågade efter en person med det och det utseendet och som då alltid visade dem långt åt annat håll. De fingo först, när det var försent, klart för sig, att det der fruntimret just var den de sökte.

Efter att hafva utfört hundratals stölder, den ena djerfvare än den andra tröttnade dock den vilde äfventyraren omsider och han, som tjogtals gånger rymt ifrån fängelset, återvände slutligen dit af sig

sjelf och sedan han der uttjenat ett mångårigt fängelsestraff och försonat sina brott emot samhället kunde han icke förmås att åter bege sig ut i verlden.

Han ville stanna i fängelset, som han så många gånger förut rymt ifrån, och han gick der i ett tiotal år som tjenare och passade upp de andra fångarne. Genom ett fromt och undergifvet lif ville han på ålderdomens dagar försona, hvad han i ungdomen brutit.

fän-
illet
len.
nga
otal
rne.
på
nen

LUNDS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

15000

600351175